

ב. תזכיר

להנהגה של ההסתדרות הציונית בלונדון

מאת ועד הלשון העברית בירושלים.

(תמוז, תר"פ)

הנה בא היום שקיינוהו: ב' לאייר (24 לאפריל) הכירה ועידת השלום בסן-רימו בזכותו של עם ישראל על א"י והכניסה את הכרזת בלפור לתוך אמנת-השלום. זוהי עובדה של דה"י ממדרגה ראשונה. גדולי ההסתדרות הציונית, שהשתדלו בדבר הגדול והשיגו את מבוקשם הגדול, עשו להם שם עולם ויעמדו על הברכה בדברי ימי ישראל בשורה אחת עם גואלי האומה ומציליה היותר נערצים. וועד הלשון מגיש להם מציון העברית את ברכתו הנלבבה.

עובדה כבירה זו מטלת על כל ההסתדרות הציונית ועל כל מוסדיה חובות חדשים וגדולים. ואף חובותיו של ועד-הלשון נעשים יותר מרובים ויותר קשים.

אין ספק בדבר, שמעכשיו תהא הלשון העברית אחת מן הלשונות השליטות בארץ במשמע המדיגי הכללי, והלשון השלטת האחת והיחידה בקרב היהודים ביחוסים בינם לבין עצמם וביחוסיהם עם הממשלה האנגלית. ודבר זה מחיב להרחיב את תכניתו של ועד-הלשון עד לאין שווי אל מה שהיה קודם לכן, ובבחינת מה – לשנות את כל מהותו.

ועד-הלשון מתקים באופן מסודר זה חמש עשרה שנה משנת תרס"ח (הוא נוסד כמעט לפני שלשים שנה, בשנת תרנ"א, אבל בחמש עשרה שנותיו הראשונות לא הייתה עבודתו קבועה כראוי). ביסודות עבודתו הונחו שני סעיפים אלה:

א) להכשיר את הלשון העברית לשמוש בתור לשון מדוברת בכל עניני החיים: בבית, בבית הספר, בחיים הצבוריים, במסחר ובקנין, בחרשת ובאמנות, בחכמות ובמדעים. ב) לשמר על חכונתה המזרחית של הלשון

וצורתה המיוחדת בכל הנוגע לבנין מלים, למבטא אותיות ולסגנון. ולתכלית זו עוסק הועד: (א) בפרסום המלים הנמצאות בספרות העברית מיום היותה עד היום, שאינן ידועות לרוב הקהל, (ב) במלוי החסר בלשון על ידי יצירת מלים חדשות, (ג) בקביעת ההברה המזרחית, (ד) בקביעת הכתיב, (ה) בקביעת מונחים למלאכה ולמדע, (ו) בקביעת סמני הפסק, (ז) בהערה על השגיאות והטעויות הנכנסות בדבור ובסגנון.

תכנית מפורטת זו, שפרסם ועד הלשון ב"זכרונותיו" (מחברת ד', עמ' 77-78) מוכיחה, שאין לך ענין חשוב לתחית הלשון העברית בתור לשון הדבור ולשון המדינה בארץ ישראל, שאיננו נכנס לתוך חוג עבודתו של ועד הלשון.

ואמנם במשך חמש עשרה שנות קיומו עסק הועד בכל הענינים המנויים למעלה.

ראשית דבר, פרסם הועד שורה של מונחים חשובים:

(א) מונחי החשבון, (ב) כלי בית, (ג) תבשילים, (ד) מלבושים, (ה) פרחים וצמחים, (ו) מונחי התעמלות, - ובימים האחרונים - (ז) כלי מטבח, (ח) מונחי הרצענות, (ט) מונחי הנגרות, (י) מונחי מסחר, וזולת זה קבע הרבה מלים בודדות ונפרדות, שיש בהן צרך תכוף בדבור העברי החי. ובתחלת החרף, ש"ז, הוציא בתמיכת "ועד הצירים" לוח מצויר מיוחד בכל הנוגע לרצענות (חלקי הנעל, מיני הנעלים והכלים שהרצען משתמש בהם במלאכתו). בדף זה באו הציורים המציירים את כל הדברים הנוגעים לרצענות ומתחתם שמותיהם בעברית, באופן שכל אדם יכול ללמד מהם את כל השמות העברים, שיש בהם צרך במלאכה זו, בלא שום תרגום, ובקרוב יצאו דפים כאלה בכל הנוגע לנגרות, לכלי המטבח, ועוד.

כמו כן הוציא ועד הלשון דפים מיוחדים: "אל תאמר - אמור", כלומר: פרט השגיאות והשבושים שנשתרשו בדבור העברי, ותקונם בצדק, וההרצאות הרבות, שהורצו בוועד הלשון ושעוררו וכוחים נמרצים, דנו על האפשרות לשאל מלים מן הלשון הערבית, על היחס שבין מלים מלוקטות מן הספרות העתיקה לבין מלים מחודשות בעקרון, על היחס אל מלות ארמיות ואל צורתן, הזרה והעברית, על היחס אל מלים לועזיות וזרות לגמרי, ועוד.

וכמו כן הורצו בישיבות הועד הרצאות גם על הדקדוק התנ"כי והדקדוק המשנתי, הרצאות, שיש להן ערך לשאלת המבנה של המאמר העברי, וכן גם הרצאות על המכתיב העברי, שהביאו לידי משא ומתן ארוך וחשוב גם מצדו המדעי וגם מצדו השמושי.

ואולם ועד הלשון ראוי לו שיעסק לא רק בבלשנות שמושית

ובהספקת מלים בלבד. אף חקירת הלשון הטהורה, המיוסדת על בסיס מדעי גמור, נכנסת לגבול עבודתו. שהרי אף הרחבת הלשון ותחיתה אפשר להן להתבסס רק על יסודות מדעיים גמורים. אם לא כן, תהא זאת מלאכה ולא חכמה. ולפיכך ראוי לו, לועד-הלשון, שיקבע עתים גם לחקירות מדעיות טהורות על מהותה של הלשון העברית, חייה בעבר, גלוייה בהתהוות הקולות ובאוצר המלים, ועוד, כדי שיתקיים בנו באמת:

„כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים“.

ארבע החוברות של „זכרונות ועד-הלשון“, שיצאו עד עתה, כוללות את כל המונחים ואת כל ההרצאות בצורף הווכחים המפורטים, הכרוכים בכל הרצאה ובקביעת כל מונח ומונח. החוברת החמשית, שהיא הולכת ונדפסת, תגדל על אחיותיה ההולכות לפניה בכמות ובאיכות.

חברי הועד הם עכשיו: א. בן-יהודה ודוד ילין – נשיאי הועד, ד"ר א. מזיא – גזבר, ח. ל. זוטא – מזכיר, י. איתן, א. מ. ליפשיץ, יוסף מיוחס – חברי הועד. ובחורף האחרון נוספו עליהם שנים מן העוסקים בחכמת-הלשון שבחוץ-לארץ, שנתישבו בירושלים: ד"ר ג. סלושץ וד"ר יוסף קלוזנר. זה האחרון נבחר לעורך ההוצאות המדעיות של ועד-הלשון. בין חברי הועד יש שלשה יודעי-עברית (ה"ה בן-יהודה, ילין ומיוחס). הד"ר מזיא הוא רופא ומהנדס ובקי בספרות המדעית העתיקה. ה' איתן בקי בידיעות הטבע ובן סמך בדקדוק הלשון, ה' ליפשיץ בקי בלשון הארמית, ה' זוטא בקי בספרות החדשה ובפרט בספרות החנוך, ד"ר סלושץ בקי בלשון הכנענית. וד"ר קלוזנר בקי באשורית וכושית. חוץ מזה הוזמין הועד כמה וכמה „חברים משתתפים“ מגדולי חכמי הלשון ומן העוסקים בתחית לשוננו, שבארצות הגולה, במקום שהיה לועד בחורף שעבר רק ישיבה אחת בשבוע, יש לו מתחלת תר"פ שתי ישיבות בכל שבוע.

אבל כל זה אינו מספיק. עבודתו צריכה להיות בעתיד מרובה שבעתים ממה שהיא עכשיו, בהסכם לצרכי הלשון, שיגדלו עד לאין ערך לאחר שהכרות בלפור תתחיל עכשיו להתגשם במעשה. צריך שתהא לו אפשרות ליסד ועדות של בעלי מקצוע לשם פתרון השאלות השונות של המלאכות והחרושת, של המדע העיוני ואף של הלשונות השמיות השונות, שמהן יכולה הלשון העברית להבנות. צריך שזכרונות ועד הלשון יחדלו מלהיות קובץ מקרי וזמני: המוסד הלשוני החשוב צריך הוא להוצאה תקופית חשובה בכמות ואיכות ומקפת לא רק את הבלשנות השמושית, אלא אף את הבלשנות העיונית הטהורה. והעיקר – צריך שרוב חבריו – או, לכל הפחות, אחדים מהם – יקדישו את כל זמנם – לכל הפחות את רבו –

לעבודה לשם תחית לשוננו והרחבתה. בלא זה לא נשיג את מטרותנו. יפתחו שערי הארץ, תוסד המכללה העברית בירושלים, יפתח הטכניקום העברי בחיפה, יוסדו בארץ בתי חרושת, מעבדות, בתי מלאכה ובתי מסחר גדולים – וכל אלה יתבעו את הספקת צרכיהם הלשוניים בעברית. ועד הלשון כמו שהוא עכשיו לא יוכל בשום אופן לספק את הצרכים הגדולים והכבירים האלה. צריך שיקבל צורה חדשה, יותר רחבה ויותר מקפת, צריך שיהיו העובדים את עבודתו מופנים לעבודה זו בלבד או, לכל הפחות, לעבודה זו בעיקרה. צריך שהוצאותיו הספרותיות, כעבודתו המדעית, תהיינה קבע ולא מקרה. בקצור: עתה הגיעה השעה, שהמוסד הלשוני „ועד-הלשון“ ירחיב את תכניתו ויעשה המוסד הלשוני הגדול, שאנו זקוקים לו בימים הגדולים הללו ושיש לכל עם תרבותי.

ולפיכך החליט „ועד הלשון העברית בירושלים“ בישיבותיו מימי ט"ו וי"ז אייר ש"ז, החלטות אלו:

(א) להרחיב את גבולות תכניתו, שתקיף את התקירה המדעית של הלשון העברית וגם של הלשונות האחרות במדה הנצרכת לתקירת הלשון העברית, ולשנות לפי זה גם את איכות העבודה וצורתה, ולהרבות את מספר חבריה.

(ב) על פי התכנית הרחבה ושנוי הצורה רואה הועד צורך לשנות גם שמו, והועד החליט לקרא למוסד הרחב בצורתו החדשה בשם: מדרש הלשון.

(ג) מספר החברים יהיה שלשה ועשרים.

(ד) החברים החדשים נבחרים בבחירה פנימית, כלומר, על ידי החברים הקודמים, ברב שני שלישי החברים.

שאר התקנות תסדרנה בקרוב ותגשנה לאשור החברים. ומיד יגש המוסד, בצורתו החדשה, לסדר ועדות של בעלי מקצוע, לחלק בין חבריו את העבודה בנצול הלשונות השמיות, ליסד רבעון מוקדש לכל השאלות השמושיות והעיוניות של לשוננו ושל הלשונות השמיות כלן ולשתף חברים בלשנים מן החוץ ועוד, באופן שיהא מתאים לשעה הגדולה הזו בדברי ימינו.

כל זה ידרוש סיוע רוחני וחמרי, ההסתדרות הכירה, על ידי הסיוע שקצב ועד הצירים לוועד-הלשון, בדרך רשמי בועד זה בתור אחד ממוסדיה הרשמיים, ואין ספק לנו, שההסתדרות הציונית תשמח לשנוי-צורה ותכן זה של המוסד הלשוני, והספק תספיק לו את הסכומים הנצרכים לפי התכנית החדשה ההכרחית לתחית הלשון הלאומית במדינה העברית העתידה לבוא, שלא תצויר בלא שלטון גמור ומחלט של הלשון העברית המשותפת לעם ישראל

כלו, מה שאי אפשר אלא בלשון רחבה, מספיקה, עשירה, נאמנה למקורה הראשון ומפותחה על יסודות מדעיים לפי צרכי החיים החדשים.

ברגשות כבוד ויקר ובברכת ציון

נשיאי ועד הלשון:

א. בן יהודה,

דוד ילין.

הוספה לתזכיר של ועד הלשון.

בתור הוספה לתזכיר אל כבוד ההנהגה, אנו מתכבדים להודיע, כי אחרי החלטות הועד בדבר הרחבת תכנית עבודתו ושנוי צורתו ושמו, נגש מדרש הלשון העברית לעבודה עפ"י התכנית החדשה, ובישיבתו מיום ט"ז סיון ש"ו הרצה המזכיר המדעי של מדרש הלשון, ד"ר יוסף קלוזנר, הרצאה מדעית מפורטת על "גנזי הלשון שבספר בן-סירא". להרצאה זו, שיש בה הרבה חמר חשוב לתחית הלשון ואף לחקר התקופות השונות של העברית התיבה הקדשה גם הישיבה מיום כ"א סיון, שבה דנו הנשיא ה' בן-יהודה, ה' איתן וה' ליפשיץ בפרטות על הרבה מן המלים והבטויים, שהביאם ד"ר קלוזנר מספר בן-סירא, לסוף הציע הנשיא ה' בן-יהודה, שמדרש הלשון יוציא בהוצאה מדעית, ערוכה על פי כל תביעות המדע החדש, את המקור העברי של ספר בן-סירא, קודם כל כמו שהוא בכתב-יד, ואחר כך—בצרוף פרוש מספיק ומדעי ומבואות (על מחברו, זמנו, ערכו, תרגומו, כתב-היד המתיחסים אליו, ועוד). הצעה זו עוררה וכוחים רבים, שלהם הקדשה גם ישיבתו של מדרש הלשון מיום כ"ד סיון, בישיבה זו נתקבלו אחרי משא ומתן ארוך שתי החלטות אלו, שהציע ה' בן-יהודה, בתקונו של הפרופ' נחום סלושץ:

(א) מדרש הלשון מחליט להוציא נוסח מוסמך של ספר בן-סירא העברי בהוצאה מדעית שלמה, על פי דרישות המדע בזמננו, בהשתתפותם של חכמי הדור, לתכלית זו בוחר בדרש הלשון ועדה של שלשה, את בן-יהודה, ד"ר קלוזנר ופרופ' סלושץ.

(ב) מדרש הלשון מחליט, שהוצאת בן-סירא בצורה מדעית היא רק התחלה, והוא קובע בתור אחד מסעיפי עבודתו להוציא מעט מעט את הספרים שנתחברו בתקופה שבין המקרא ובין התלמוד, מהספרים בלשון עברית שנתחברו בימים ההם